

Mela Muter, la pintora polonesa que va captivar Girona

La pintora Mela Muter va arribar sola a Girona, provinent de París, un dia de principis d'abril de 1914, i s'hi va instal·lar dos mesos. Aleshores, ja gaudia de certa anomenada a la capital francesa i, anys abans, havia creat expectació a Barcelona. Aquí el seu posat distingit, accent estranger i caràcter seductor tampoc podien passar in advertits.

Text > **MAR CAMPS**, periodista

De dia, passejava pels carrers de Girona amb teles sota el braç; de nit, es reunia amb literats i artistes, congregats al voltant de l'escultor Manolo Hugué, al Cafè Norat de la Rambla. Va recórrer, també, mercats dels pobles de la rodalia acompanyada de Pere Farró, jove artista de Sarrià de Ter amb qui, segons explica la llegenda, va tenir un idil·li. Rafael Masó va obrir a la pintora les portes de la sala Athenea, on va exposar els quadres fets durant la seva estada, dos dels quals formen part, actualment, del patrimoni de la ciutat. El dia que Muter se'n va anar, un seguici la va acompanyar fins a l'estació. No va tornar més, però avui la seva llegenda encara sobrevola la ciutat dels quatre rius. Hi ha qui la continua reclamant com una de les artistes indispensables de la primera meitat del segle xx. Glòria Bosch, Susanna Portell i Artur Tanikowski han comissariat l'exposició «De París a Girona. Mela Muter i els artistes polonesos a Catalunya», que es podrà veure fins al 23 d'abril d'enguany al Museu d'Art de Girona.

>> *Català [En Catalogne]. 1914. Oli sobre tela.*
(Font: BOLESŁAW AND LINA NAWROCKI
COLLECTION)

La seva arribada a la ciutat devia ser com una alenada d'aire fresc. D'origen jueu, Maria Melania Klingsland (Varsòvia, 1876 - París, 1967), coneguda pel cognom del seu marit com a Mela Mutermilch o amb el diminutiu Mutter, va desembarcar a Girona tota sola, procedent d'un tren de París, l'abril de 1914. L'escriptor Miquel de Palol i Felip, a les memòries *Girona i jo*, la recordava amb aquestes paraules: «Una dona excepcional, jove, certament bella, na Mela Mutermilch (Muter), polonesa, una artista d'una forta personalitat i d'una admirable visió de les nostres contrades, semblava ser qui aglutinava, entorn seu, aquella joventut idealista». Com reconta De Palol, abans de la Gran Guerra, joves bohemis i artistes, procedents de «les repúbliques americanes del Sud», així com de França i d'Àustria, havien fet de Girona «un Montmartre rural».

Es desconeix el perquè de la seva parada i fonda a la ciutat. Possiblement, segons la historiadora de l'art Mercè Doñate, per la recomanació d'algun amic. Tot i això, hi ha qui diu que s'hi va establir amb el guiatge del pintor mexicà Enrique Freyman, el qual també hi va passar una temporada. D'altres recreen la llegenda sobre la relació de la polonesa amb Pere Farró, fill d'una família benestant de Sarrià de Ter i vint anys més jove que ella, el qual, aleshores, en tenia trenta-vuit.

Ben acollida a la ciutat

En canvi, se sap del cert que Xavier Monsalvatje va fer-li de cicerone i que Mutter va ser acollida de bon grat per literats com Joaquim Pla, Josep Tharrats, Miquel de Palol o Rafael Masó. L'artista era ja una pintora de renom. El 1911, havia exposat a la sala Dalmau de Barcelona i, un any després, en una altra mostra, amb una quinzena d'artistes polonesos instal·lats a París, a la mateixa galeria del marxant Josep Dalmau. La crítica va aplaudir els seus paisatges expressius i humanitzats; els seus retrats, més trasbalsadors que complaents; el domini del dibuix i del color; la contundència del seu traç desimbolt. Els seus personatges (dones, infants, cecs i gent gran) compartien aquella mirada abstreta o abatuda. Li deien, per això, que pintava com un home, i ella etzibava: «No soc dona, soc pintora». En aquest sen-

tit, el museòleg i crític Joaquim Folch i Torres valorava que les seves obres traspuaven «un no sé què de dolorós, un realisme aspre com un aglà». Eugeni d'Ors la beneï com a «bona polonesa». Mutter es va reivindicar com a polonesa a la capital catalana, tot i que el territori aleshores es trobava dividit entre Prússia, Àustria i Rússia, i d'Ors va mostrar-li la seva complicitat: «Nosaltres hi tenim un dels nostres cavalls de batalla, en això de que no's confonguin pàtries i estat».

Durant els dos mesos de la seva estada a la ciutat, l'artista es va bolcar a pintar. Ho feia a l'aire lliure, a *plein air*. Va plasmar les seves impressions, als vuitanta-set anys, a les memòries *Souvenirs* (1963), en què recorda que va fer els seus «primers bons paisatges» aquí i que «no parava en tot el dia». Es veu que arribava baldada, quan ja fosquejava, a l'Hotel Centro del carrer dels Ciutadans, on s'allotjava i on també disposava d'un estudi obert als quatre vents. Tot i el cansament, sortia de nit: «No sabia resistir-me a l'atracció de les reunions d'artistes que es feien en un cafè», confessa. Aquest cafè era el Norat de la Rambla i, com escriu Mutter, l'escultor Manolo Hugué (que s'establí a la Casa de l'Ardiaca de la plaça dels Apòstols) presidia la taula «i tots l'escoltàvem disposats a perdre hores de son i de repòs». A diferència de la pintora, Hugué portava una vida més aviat arrauxada i tranquilitadora amb la seva companya Totote. Tant era així que, un dia, el comte Eusebi Güell va traslladar-se a Girona expressament per dinar amb Mutter i Hugué i, tot i les advertències de la pintora, l'escultor i Totote el van fer esperar ben bé mitja hora perquè s'havien adormit.

Un esguard particular

A *Souvenirs*, Mutter parla de l'ambient ensopit que es respirava a Girona i que es correspon amb l'imaginari d'una ciutat grisa i provinciana: «La ciutat conté molts edificis nobles, torres velles, esglésies i un gran seminari els alumnes del qual, molt nombrosos, vesteixen sotana negra i uns barrets esfilagarsats, també negres [...] Només es veia això: una multitud de punts negres esquitxant els murs grisos». Tanmateix, també guardava un record alegre del mercat, on hi havia de tot «instal·lat sota l'incomparable sol meridional». I és que l'artista va sa-

>> Carrer de les Ferreries Velles. Girona, 1914. Aquarel·la. (Font: COL·LECCIÓ PARTICULAR)

>> Portada del catàleg de l'exposició de Mela Mutter a la sala Athenea. Girona, 1914. (Font: COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA - ARXIU HISTÒRIC)

>> L'Onyar a Girona [Vora el riu]. 1914. Oli sobre tela. (Font: MUSEU D'ART DE GIRONA)

>> Carrer Cúndaro, Girona [Racó típic]. 1914. Oli sobre tela. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA, MUSEU D'HISTÒRIA DE GIRONA. DONACIÓ DE LA FAMÍLIA MONSALVATJE.)

ber captar, a través del pinzell i sobre la tela, una ciutat potser mig endormiscada però, al mateix temps, que batejava delerosa. Això defensava el desaparegut Narcís-Jordi Aragó a la conferència «La mirada nova d'una polonesa», impartida a principis dels noranta al Museu d'Art de Girona. En el moment, el maig de 1914, l'arquitecte Rafael Masó agràia l'esguard de Muter a l'article «D'Athenea. Lloes a l'obra de Mela Mutermilch», publicat al *Diario de Gerona*: «Cantin els demés l'anècdota i se esforcin en fer sobre la tela més melangiosa i grisa la nostra ciutat amada; Vos, en l'entre tant, oh dona forta de la heroica Polònia, ens en dieu les joies calmes i les platituts daurades».

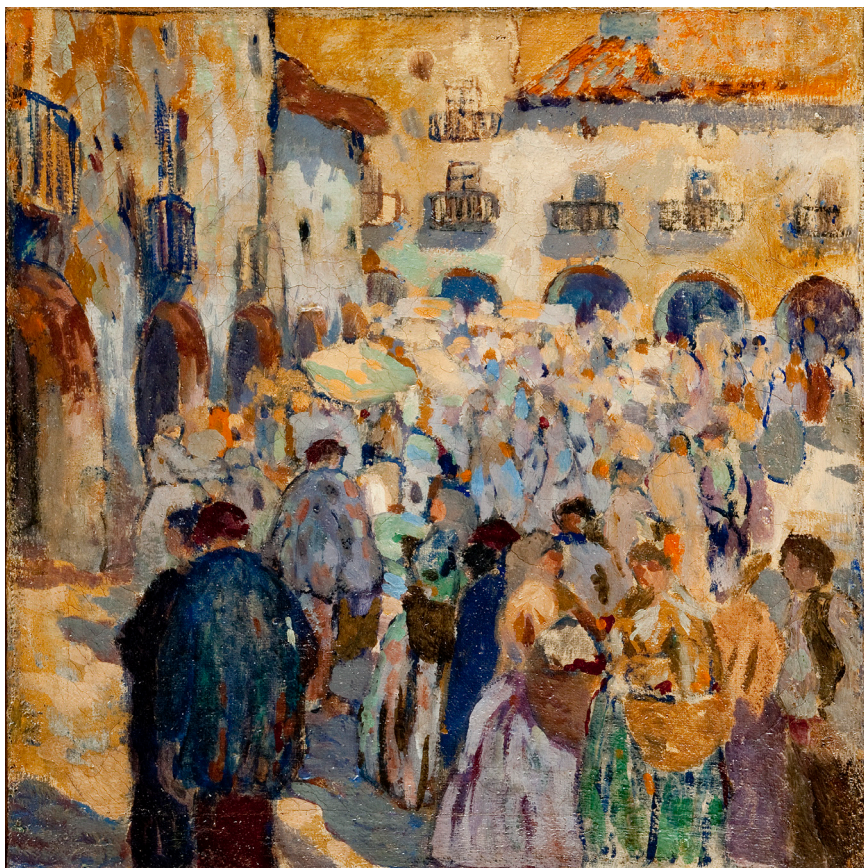
L'exposició a la societat Athenea

Del 24 al 31 de maig, Masó va cedir a Muter la sala Athenea, on va exhibir tretze olis i set aquarel·les. La majoria de quadres van ser pintats durant la seva estada i, bona part, eren paisatges: de les cases de l'Onyar, la vall de Sant Daniel, les vistes de Montjuïc, la pujada de Sant Martí, l'esglaonat i estret carrer de Cúndaro o el de les Ferreteries Velles, i també del volcà de Montolivet d'Olot o del mercat d'Amer, que va trepitjar al costat de Pere Farró. No es va poder veure la peça *Català*, probablement inacabada, en què apareix un pagès anomenat Nando, assegut a una cadira, calçat amb espadenyes i amb un bastó a la mà, davant l'era d'una masia i acompanyat d'un gos.

Amb tot, l'exposició va tenir un èxit migrat. I tant Masó com Xavier Monsalvatje van fer mans i mànigues perquè l'Ajuntament comprés un dels quadres: *L'Onyar a Girona*. Ells mateixos van recaptar 400 pessetes per adquirir-lo, i l'altra meitat, 400 pessetes més, va anar a càrrec del consistori. El Museu Provincial va custodiar l'oli, que avui es troba al Museu d'Art de Girona. D'altra banda, des de 1989, un altre quadre forma part del patrimoni de la ciutat i pertany al Museu d'Història de Girona: *Carrer Cúndaro*, que Muter va dedicar i signar per «al señor Don Monsalvatje».

El record que perdura

Com una boira capriciosa que ara cobreix, ara desvela, el campanar de la catedral, el record de Muter roman desaparcebut fins que reapareix. Però,

>> *Mercat d'Amer*. 1914. Oli sobre tela.

(Font: COLLECTION OF MAREK ROEFLER / VILLA LA FLEUR)

en aquest cas, no pas de manera atzarsosa, sinó per la insistència d'aquelles persones que la defensaven com una de les pintores més rellevants de la primera meitat del segle xx. El 1994, amb motiu dels vuitanta anys de l'estada de Muter, l'Ajuntament de Girona i la comissària Mercè Doñate van organitzar la primera exposició pòstuma de l'artista a les sales municipals.

De París a Girona

Els darrers mesos, el llegat de la polonesa ha revifat per l'ambiciosa mostra «De París a Girona. Mela Muter i els artistes polonesos a Catalunya», comissariada per Glòria Bosch, Susanna Portell i Artur Tanikowski, que ha reunit fins a setanta-cinc obres i que es pot visitar, des del passat 24 de novembre i fins al 23 d'abril d'enguany, al Museu d'Art de Girona. De manera complementària, del 14 de desembre a l'1 de març, Les Bernardes, la Casa de Cultura de Salt, acull «Llibertats perdudes», en què, les mateixes Glòria Bosch i Susanna Portell revelen la vessant més intel·lectual i compromesa de Muter, a través de la correspondència i la relació amb l'escriptor francès i activista d'esquerres Raymond Le-febvre i el poeta Rainer Maria Rilke. Així mateix, la historiadora de l'art Eva Vázquez ha dedicat nombrosos articles a la «bona polonesa» i compara el seu poder d'atracció al d'Isadora Duncan.

Sense bitllet de tornada

Rafael Masó esperava una nova visita de l'artista. Els anys següents, la polonesa viuria temps magres, de pèrdues i dols. Viatjaria, això sí, prop de la ciutat, a Tossa, un parell de vegades, a la darrereria dels anys vint i ben entrada la Guerra Civil. Mai més va tornar a «Girona, l'heroica», tot i que la va recordar fins als seus darrers dies. El 3 de juny de 1914, en va marxar per retornar a la seva «presó conjugal». Un seguici d'admiradors la va acompanyar fins a l'estació. Manolo Hugué formava part de la comitiva. L'escultor, segurament perquè l'ocasió s'ho mereixia, va aconseguir desenredar-se dels llençols a una hora prou raonable. I és que Muter va veure, per primer cop, Hugué en plena llum del dia.

>> *Mela Muter pintant, l'any 1911.*

(Autoria desconeguda)